

JOHNSON MEKTUBUNDAN TRUMP MEKTUBUNA TÜRKİYE ABD İLİŞKİLERİ

*Hüseyin ÇELİK

*Uğur C. ÖZGÖKER

Özet

Uluslararası ilişkilerde kişilerin değil, devletin uyguladığı politikalar önemlidir. Çeşitli dönemlerde ülkeler arasında inişli çıkışlı ilişkiler yaşanmış ve devletlerin genel politikaları doğrultusunda bu süreç nihayetinde belli bir istikrara kavuşmuştur. Türkiye'nin ABD ile ilişkilerinde de durum bu şekildedir. 1947 yılında Truman Doktrini ile başlayan iyi ilişkiler günümüze dek inişli ve çıkışlı bir seyir izlemiştir. 1964 yılında Kıbrıs'a müdahaleye hazırlanan Türkiye'ye ABD Başkanı Johnson tarafından gönderilen mektup ilk kez ABD ile yaşanan iyi ilişkilere darbe vurmuştur. Mektup hem iki ülke devletlerinin, hem de halklarının birbirlerine bakışını değiştirmiştir. ABD'nin bu tarihten sonra açık bir şekilde Türkiye'ye karşı proaktif politikalar uygulamaya başladığı görülmektedir. Mektubun içeriğinin açıkça tehdit ve şantaj içeren ibarelerle dolu olduğu görülmektedir. Mektupla diploması şekli 2019 yılında da devam etmiş ve ABD Başkanı Trump Türkiye'nin Suriye politikaları ile ilgili Cumhurbaşkanı Erdoğan'a diplomatik teamüllere uymayan tehdit dolu bir mektup göndermiştir. Bu mektupta kullanılan dil alaycı ve küçümseyici bir üslupla yazılmıştır. Her iki mektubun da Türk iç siyasetinde ve Türk dış politikasında sonuçları olmuş ve iki NATO müttefiki ülke arasında kırılmalar yaşanmıştır. İlk mektubun kırılmaları bu mektubun yazılmasından itibaren uzun zaman geçtiği için daha belirgin ve nettir. Her iki mektup da Türkiye ile ABD ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiş ve Türkiye'nin NATO üyesi olmasına rağmen Türkiye'nin NATO ve ABD'den daha bağımsız politikalar izlemeye başladığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İlişkiler, Türkiye ABD İlişkileri, Johnson Mektubu, Trump Mektubu, Kıbrıs

Abstract

In international relations, the policies implemented by the state are important, not individuals. There have been ups and downs between countries at various times and this process has finally reached a certain stability in line with the general policies of the states. Turkey's relations with the US situation in this way. The good relations that started with the Truman Doctrine in 1947 have followed a course of ups and downs until today. In 1964, while preparing to intervene in Cyprus for the first time sent a letter personally signed by the US President Johnson was a blow to Turkey's good relations with the US experienced. The letter changed the way both states and peoples look at each other. proactive policies against the United States clearly shows that Turkey started to apply after that date. It appears that the contents of the letter are clearly filled with phrases containing threats and blackmail. This form of correspondence diploma in 2019 and continued in diplomatic practices do not comply with President Erdogan about Turkey's Syria policy and US President Trump sent a letter full of threats. The language used in this letter is written in a sarcastic and condescending manner. Both letters had consequences in Turkish domestic politics and Turkish foreign policy, and there were breaks between the two NATO allies. The breaking of the first letter is more evident and clear, since it has been a long time since this letter was written. Both letters also have a negative impact on the relations with Turkey despite US and Turkey to become a member of NATO, and NATO is seen as more independent policy from the US start watching.

Key Words: International Relations, Turkey-US Relations, Johnson Letter, Trump Letter, Cyprus

* İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Fakültesi, huseyincelik@arel.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9375-9320

* İstanbul Arel Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler, ugurozgoker@arel.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0075-7295

Giriş

Türkiye ile ABD ilişkileri dostluk ve müttefiklik ilişkileri kurulduktan yani 1947 yılından sonra inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. 1950’li yıllarda Kıbrıs adasında Rum çetelerinin Türklere saldırıları artınca Türk toplumu örgütlenmeye başlamış ve 27 Temmuz 1957’de Rauf Denktaş, Doktor Burhan Nalbantoğlu ve Türkiye Cumhuriyeti Lefkoşe Büyükelçiliği’nde kripto memuru ve idari ataşe olarak görev yapan Mustafa Kemal Tanrısevdi tarafından Türk Mukavemet Teşkilatı (TMK) kurulmuştur¹. 1960 yılında iki toplumun siyasi eşitliğine dayanan Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş, fakat Rum saldırıları artmaya devam etmiştir. Bu olaylar üzerine 1964 yılında Kıbrıs’a müdahaleye hazırlanan Türkiye’ye bizzat ABD Başkanı Johnson tarafından imzalanarak gönderilen bir mektup ABD ile yaşanan iyi ilişkilere darbe vurmuş ve bu tarihten sonra ilişkiler inişli ve çıkışlı olarak devam etmiştir. Mektup hem iki ülke devletlerinin, hem de halkların birbirlerine bakışını değiştirmiştir. Bu tarihten sonra ilk kez Türkiye’de ABD aleyhtarı gösteriler yapılmaya başlanmıştır. ABD’de TSK’yı kullanarak 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 döneminde Türkiye’deki seçilmiş hükümetleri devirmiş, kendisine yakın yönetimlerin iktidara gelmelerini sağlamıştır. İkinci Körfez Harekatı sırasında ise TBMM’nin ABD’ye karşı Türkiye’nin çıkarlarını ön plana çıkararak bir tavır takındığı görülmektedir. ABD’nin bu tarihten sonra açık bir şekilde Türkiye’ye karşı proaktif politikalar uygulamaya başladığı görülmektedir². Bu politikaların öncüsü olarak kabul edilen 1964 Johnson Mektubu ve devam eden süreçte 2019 Trump Mektubu Türkiye ile ABD ilişkilerinin manzarasını yansıtan iki önemli merhaleyi oluşturmaktadır. Tarihselci bir bakış açısıyla iki mektubun değerlendirildiği bu makalede iktidarların tavırlarının o döneme ait gerçeklerden soyutlanamayacağı ve liderlerin hareketleriyle o dönemi yansıttıkları iddia edilmektedir.

¹ Keser, Ulvi, **Adnan Menderes ve Kıbrıs’ta Menderes’in Gestapoları**, Ankara: Berikan Yayınevi, 2016, s. 277.

² Uğur Özgöker, “Türkiye-Rusya-ABD üçgeni çerçevesinde Suriye’de son durum”, **Ekovitrin**, (Çevrimiçi <https://www.ekovitrin.com/turkiye-rusya-abd-ucgeni-cercevesinde-suriyede-son-durum-makale,1547.html>), 09 Eylül 2019.

1. Johnson Mektubu ve Sonrası

Başkan Kennedy 1963 yılında öldürüldükten sonra Başkan Yardımcısı Johnson'un Başkan olmasıyla ABD'nin dünya ülkeleriyle ilgisi kesilmemiş ve soğuk savaşın da getirdiği iki kutuplu dünya oluşumunda kendisine bağlı ve bağımlı partner ülke oluşturma stratejisi devam etmiştir. ABD savaş sanayisinin de olumlu etkilendiği bu güvenlik stratejisinde Vietnam'a ve dünyanın diğer ülkelerine müdahale eden ABD ordusu kendisini dünya siyasetinde etkili bir biçimde hissettirmeye başlamıştır.

1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İngiltere, Türkiye ve Yunanistan garantörlüğünde kurulmasından sonra Kıbrıslı Rumlar Enosis ruhuyla Yunanistan ile birleşmek istemişler ve azınlıkta olan Kıbrıslı Türklere yönelik eylemlere başlamışlardır. Buna karşılık Türkiye garantörlük anlaşmasını Kıbrıs'a müdahale etmek için bir hak olarak görmekte ve müdahaleye hazırlanmaktaydı. Johnson mektubu Türkiye'nin müdahalesini önlemek üzere 5 Haziran 1964'de Başbakan İnönü'ye gönderilmiştir. Mektup 5 Haziran 1964 tarihinde Başbakan İnönü'ye gönderildikten yaklaşık bir buçuk yıl sonra Başbakan Süleyman Demirel döneminde Hürriyet gazetesinde Cüneyt Arcayürek tarafından 13 Ocak 1966 tarihinde yayınlanmıştır.

Cüneyt Arcayürek bu mektubu Hürriyet gazetesinde şu açıklamalarla yayınlanmıştır

“Hadiseler yaratan mektubun tam metnini açıklıyoruz. Herkesin merak ettiği mektubu elde edip açıklamak bir gazetecilik görevidir Cüneyt Arcayürek bildiriyor: Aylardır Türk kamuoyu milli bir Kıbrıs konusu ve bu konunun önemli dayanaklarından birisi olan “Amerika Bileşik Devletleri Başkanı Mr. Johnson’un mektubu” ile yakında ilgileniyor. Biz gazetecilerin üzerine düşen tek görev Johnson’un mektubunu tam metin halinde ele geçirmek ve onu gazetelerimize vermektir. Ben, bugün bu görevi yapıyorum. Bu mektubun nasıl elde edildiği hakkında önümüzdeki günlerde bazı müthiş yorumları ve bağlantıları duyabilir ve okuyabilirsiniz. Çünkü her büyük olay üzerinde insanlar düşünür, konuşur. Johnson’un mektubunun ele geçirilip Hürriyet’te yayınlanması üzerinde de en az Meclis ve Senato’da konuşulduğu kadar laf edilecektir. Ama tarafsız bir gazete olarak Hürriyet, böyle bir mektubu ele geçirip yayınlamak suretiyle yaptığı gazetecilik görevinden sadece, şeref duyar.”

Bu mektup İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye ile ABD ilişkilerinde bir kriz olarak kabul edilmiştir. 1947 tarihli Truman doktrini ile yakınlaşan iki ülke ilk kez birbirlerinden uzaklaşma eğilimine girmişlerdir³. Krizler, sonuçların çok önemli ve

³ Mehmet, Hasgüler, **Kıbrıs Siyasi El Kitabı ve Sözlüğü**, İstanbul:Alfa, 2018, s. 321.

zamanın dar olduğu dış politika durumlarıdır. Kriz sırasında karar alma sürecinin anlaşılması ve tahmin edilmesi, normal dış politika yapımından daha zordur. Kriz sırasında zaman baskısı nedeniyle iletişim süresinin kısa olması nedeniyle karar alıcı, tercihleri belirlerken, yine zaman kazanmak amacıyla seçenekleri daraltma ve en bariz seçeneklere odaklanıp yaratıcı seçenekleri gözden kaçırma eğilimi içerisine girer⁴. Bu kriz sırasında İstiklal Savaşı komutanlarından Gazi İsmet İnönü'nün Başbakan olması Türkiye için önemli bir fırsat olmuştur. İnönü tecrübelerine dayanarak krizi sakinlikle ele almış ve yönetmeyi başarmıştır.

Mektubun ana hatlarına bakıldığında Türkiye'ye ders ve tavsiye verecek hususların bulunduğu açıkça görülmektedir. Buna göre Kıbrıs'a müdahale etme yolundaki anlaşma koşullarının tam olarak yerine getirilmediği, Türkiye müdahale ederse Sovyetler Birliği ile karşı karşıya geldiğinde NATO ve ABD'nin Türkiye'yi savunmayacağı ve ABD'nin silahlarının Kıbrıs'ta kullanılmayacağını açıklanmıştır⁵. Mektubun içeriğinin açıkça tehdit ve şantaj içeren ibarelerle dolu olduğu görülmektedir. Mektup Ankara için şok edici niteliktedir. Aynı zamanda Türk toplumu içinde başlayan ABD karşıtlığı eylemlerin ilk adımı sayılabilir. Türkiye o yıllarda ABD için "uslu çocuk" oyununu sürdürmektedir. Dünyanın geri kalanına nazaran bu ülke hem Müslüman, hem de Batı müttefiki özelliklerini bir arada barındıran ender bir ülkedir. Aslında 1960'ların başlarında Jüpiter füzeleri gerginliği sırasında Türkiye üzerine düşen görevi yapmıştır. Ardından Sovyetler Birliği ile ABD arasında yaşanan Küba krizini aşmak için anlaşmalar imzalanmış ve dünya böylece bir nefes almıştır⁶. 1960'lı yıllardan itibaren Kıbrıs Türklerinin Rumlarla birlikte Kıbrıs'ta eşit statüde kurucu iki halk arasında yer alması, Batı adına sevindirici gelişmeler arasındadır. İşin rengi sonradan belli olmaya başlamış, 1960'tan sonra Rumlar Kıbrıs'ın tek sahibi oldukları iddiasıyla itirazlara ve eylemlere başlamışlardır. ABD için NATO'nun

⁴ J.S. Golshtein ve J.C. Pevehouse, **Uluslararası İlişkiler**, Ankara, BB101 Yayınevi, 2017, s. 193.

⁵ Haluk Şahin, **Johnson Mektubu**, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2002, s.17.

⁶ P. Viottive M. V. Kauppi, **Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti**, İstanbul: Nobel, 2014, s. 86.

güneydoğu kanadının Kıbrıs sorunundan etkilenmemesi gerekmektedir. Bundan dolayı Türkiye bu bölgede uslu çocuk rolünü üstlenmeye devam etmelidir. Kıbrıs'taki eylemler gün geçtikçe büyümüş ve Türk kamuoyu 1960 Anlaşmasının verdiği müdahale hakkını kullanmak istemeye başlamıştır. Oysa ABD, Vietnam batağına saplanmış, böylece Sovyetler Birliği ile tekrar kriz yaşamaya başlamıştır⁷. ABD bu soruna çare ararken, Kıbrıs'ta sorunların büyümesini istememiştir.

Johnson mektubunu ABD Başkanı Johnson'ın kaleme almadığı, Dışişleri Bakanı Dean Rusk'ın ve onun yardımcılarında Joseph Sisco ile birlikte hazırladıkları iddia edilmektedir⁸. Türkiye'nin Kıbrıs konusunda ciddi olduğunu ve Türkiye'nin Milli Güvenlik Konseyi'nin de bu konuda kararlı olduğunu Dışişleri Bakanı Ergin ABD büyükelçisi Raymond Hare'ye söylemiştir⁹. Aslında bu ABD için ilk kıvılcımdır. Büyükelçi Hare, Başbakan İnönü'den kendi insiyatifi ile 24 saat istemiş ve o süre içerisinde Johnson mektubu gelmiştir¹⁰.

Johnson mektubunu değerlendiren ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı George Ball, çok sert ve gaddarca yazılmış olan bu diplomatik mektubun ABD'nin Türkiye ile ilişkilerinde büyük yara almasına neden olacağını söylemiştir¹¹. Haluk Şahin, olaydan yıllar sonra Ball ile yaptığı görüşmede *"bu mektup yazılabilecek mektupların sonuncusuydu galiba, yani ondan sonra ona benzer bir ikinci mektup mektup yazılamazdı"* demiş ve Ball bu sözü onaylamıştı. Ardından Şahin, *"sonuncu mektup olması açısından, ileriki olaylar üzerinde de bir bakıma etkisi oldu"* deyince, *"sanırım haklısınız"* diye cevap vermiştir¹². Bu konuda Haluk Şahin'in haklı olduğu görülmektedir. Daha sonra çok yakın geçmişte yazılan Başkan Trump tarafından yazılan mektup ile bu mektubun son olmadığını anlaşılacaktır.

Johnson'un eski dışişleri bakan yardımcısı Joseph Sisco'nun hem Johnson mektubunun oluşturulmasında, hem de 1974 Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi öncesinde önemli roller üstlendiğini ve o devirde Başbakan Ecevit'in bizzat kendisine

⁷ Viotti, P ve M. V. Kauppi (2014) **Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti**, İstanbul: Nobel, s. 86.

⁸ Haluk Şahin, **Johnson Mektubu**, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2002, s.14.

⁹ A.g.e., s.29.

¹⁰ A.g.e., s.30.

¹¹ A.g.e., s.35.

¹² A.g.e., s.56.

Johnson'nun mektubunu işaret ederek “Aziz Dostum Bay Cisco, bu kez kendi bildiğimize göre hareket edeceğiz, sizinkine göre değil” dediğini aktarmıştır¹³. Haluk Şahin, Sisco’ya “Demek ki Bay Sisco Johnson mektubu sadece bir kez yazılabildi, ikincisinde ise yaramazdı” demiştir. Sisco buna katıldığını işaret etmiştir¹⁴. Haluk Şahin, Johnson'nun bu mektubunun 1974’te patlayan bunalımda da önemli bir psikolojik rol oynadığını söylemiştir¹⁵. Neticede bu mektup Sisco’ya göre amacını gerçekleştiren fakat faturası olan bir mektuptu. Buna rağmen Sisco, Türk-Amerikan ilişkilerinin zamanın sınamasından başarıyla geçtiği ve bunun nedeninin nesnel, siyasal, iktisadi ve stratejik gerçekler olduğunu ve iniş çıkışlara, dalgalanmalara ve zorluk dönemlerine rağmen iki ülke arasında ilişkinin çıkarlara dayanan bir ilişki olarak varlığını sürdürdüğünü söylemiştir¹⁶.

Kıbrıs’a müdahale konusunda alenen yapıldığı İskenderun’daki hazırlıkların, ABD’nin gözünün içine sokula sokula icra edildiği, üstelik ABD Büyükelçisine potansiyel harekattan bir gün önce Dışişleri Bakanı tarafından bizzat haber verildiği göz önüne alındığında, İnönü’nün bu durumu ABD’ye bilerek duyurduğu akla gelmektedir. O tarihte bir koalisyon hükümetinin olduğu ve muhalefetteki Adalet Partisi’nin müdahale yapılması için iktidarı eleştirdiği yazılmıştır¹⁷. Fakat İnönü, ABD’den bu kadar güçlü bir tepki beklememektedir. Amerikalı tarihçi George S. Harris bu noktaya işaret etmiş ve Başbakan İnönü’nün Washington’un bu kadar sert bir mesaj göndererek aradaki ittifak temellerinin sarsılmasını beklemediğini işaret etmiştir¹⁸. Türkiye’nin güçlü amfibi görevlere hazır gücü olmadığı ve bunu yerine İsmet Paşa’ya gayri-nizami harp birliklerinin Kıbrıs’a girmeleri tavsiye edildiğini ve bunu İnönü’nün ihtiyatlı ve meşrutiyetçi olmadığı gerekçesiyle geri çevirdiği yazılmıştır¹⁹. Mektuba geri döndüğümüzde Türkiye’nin yaptığı hamleler ve çabaların

¹³ Haluk Şahin, A.g.e., s.64.

¹⁴ A.g.e., s.65.

¹⁵ A.g.e., s.65.

¹⁶ A.g.e., s.68.

¹⁷ A.g.e., s.115.

¹⁸ A.g.e., s.114.

¹⁹ A.g.e., s.115.

mektubun yazılmasına neden olan ortamı hazırladığı, fakat İnönü'nün bu gergin ortamın hazırlanmasına rağmen müdahaleye gerçekten niyeti olmadığı görülmektedir²⁰. Johnson mektubu ile Türkiye dünyayı tek bir kanaldan, Amerika'nın kanalından bakmaktan ve o politikayı izlemekten vazgeçmeye başlamıştır²¹. Amerika hatasını anlamış ve Türkiye'yi rencide etmenin yanlış olduğunu fark etmiş, fakat Türkiye ile ilişkiler hiçbir zaman eski haline dönmemiştir. Bunun yanı sıra Sovyetlerle ilişkiler gelişmiş ve Arap ülkeleri ile daha yakın ilişkiler kurulmuştur²².

2. Trump Mektubu Süreci

Ekim 2019'da Rusya ile ilgili yapılan Soçi mutabakatı ile ABD ile Ankara'da yapılan anlaşma karşılaştırıldığında Suriye'deki sorunların sebepleri ve sonuçları açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. ABD ile yapılan görüşme sonrasında güvenli bölge konusunda bir anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmadaki sekizinci maddede Suriye'nin toprak bütünlüğüne işaret edilmiştir. ABD ile varılan mutabakatla Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin (BMGK) 2254 sayılı kararına uygun bir şekilde Suriye ihtilafının sonlandırılacağı belirtilmiştir. Rusya'da bu karara karşı çıkmamış ve olumlu bir gelişme olarak görmüştür. Zira bu kararda Esad'ın geleceği belirsiz bırakılmış, hangi grupların terörist olarak görüleceği kesin olarak belirtilmemiştir. Bu kararda "*Rusya, Fransa ve ABD'nin hava operasyonlarına devam edeceği*" şeklinde bir madde dikkat çekmektedir. Rusya ile yapılan mutabakatta BMGK 2254 sayılı kararının yer almadığı ve böylece Fransa ile ABD'nin görmezden gelindiği ve sonuçta dışlandığı görülmektedir. Ayrıca BMGK'nın bu karara uyulmaması ve gelişmelerin bu kararlar doğrultusunda olmaması bu planı etkisiz hale dönüştürmüştür²³.

Rusya ile yapılan mutabakatın ikinci maddesinde terörizmin tüm şekil ve tezahürleriyle mücadele etmek üzere YPG'den zımnî olarak bahsedilmiştir. YPG'nin silahlarının Münbiç ve Tel Rıfat yerleşim alanlarından çıkartılması ifadesi yer almaktadır. ABD ile yapılan anlaşmada DEAŞ, bir terör örgütü olarak vurgulanmış ve

²⁰ A.g.e., s.118.

²¹ A.g.e., s.133.

²² Haluk Şahin, **Johnson Mektubu**, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2002, s.133.

²³ Uğur Özgöker, "Mutabakat metinlerinin karşılaştırılması", **Ekovitrin**, (Çevrimiçi), <https://www.ekovitrin.com/mutabakat-metinlerinin-karsilastirilmasi-makale,1573.html>, 01 Kasım 2019.

YPG oluşumundan bir terör örgütü olarak değil, sadece bölgede silahları olan ve çekilmesi gereken bir güç olarak bahsedilmiştir²⁴. Hülasa, YPG, ABD ile yapılan mutabakatta bölgeden “çekilmesi” gereken, Rusya ile yapılan mutabakatta ise “çıkartılması” gereken bir oluşumdur²⁵.

Rusya ile yapılan mutabakatta 1998 tarihli Türkiye ve Suriye arasında yapılan ve terör örgütü elebaşısı Abdullah Öcalan’ın Suriye’den çıkartılmasını öngören meşhur “Adana Mutabakatı”na ilk kez işaret edilmektedir, ABD ile yapılan anlaşmada ise bu konudan beklendiği gibi hiç bahsedilmemiştir. Rusya ile yapılan anlaşmada Türkiye sınırında Rus askeri polisi, Suriye sınır muhafızları Barış Pınarı Harekâtı’nın bulunduğu 30 kilometrelik alanın dışında kalan Suriye tarafına YPG unsurlarını ve silahlarını çıkartmak üzere gireceği ve bu işlemin 150 saat içinde tamamlanacağı belirtilmiştir. Ardından Türkiye sınırına çok yakın stratejik konumdaki Suriye’nin Kamışlı beldesi hariç olmak üzere, Türkiye ile Suriye sınırlarının batısı ve doğusunda 10 km derinliğinde, Türk ile Rus ortak devriyesinin göreve başlaması öngörülmüştür. Oysa ABD ile alınan kararda güvenli bölgenin TSK’nın kontrolünde olması ve bunun uygulanması için ABD ile eşgüdümlü olarak çalışılması öngörülmüştür²⁶.

Türkiye ile Rusya arasında yapılan mutabakatta; Münbiç ve Tel Rıfat alanında YPG unsurlarının silahlarıyla birlikte çıkartılması kararlaştırılmıştır. Bu hususun ABD ile yapılan mutabakat metninde bulunmadığı görülmektedir. Güvenli bölgeye mülteci dönüşleri ile ilgili bir ortak çalışma yapılması hususu Rusya ile yapılan mutabakat metnine girmiştir. Şubat 2020 başında İdlib’te Rusya’nın desteğiyle Esat yönetiminin Türk Silahlı Kuvvetleri’ne yönelik saldırılarına rağmen iki mutabakat metninin de halen devrede olması, Türkiye ile ABD ve Rusya arasında aynı anda ve aynı sahada eşgüdümü sağlayacak müşterek bir denetim ve doğrulama mekanizmasının nasıl etkili

²⁴ Uğur Özgöker, “Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan’ın ABD ziyareti”, **Ekovitrin**, (Çevrimiçi) <https://www.ekovitrin.com/cumhurbaskani-tayyip-erdoganin-abd-ziyareti-makale,1596.html>, 12 Aralık 2019.

²⁵ Uğur Özgöker, “Mutabakat metinlerinin karşılaştırılması”, **Ekovitrin**, (Çevrimiçi), <https://www.ekovitrin.com/mutabakat-metinlerinin-karsilastirilmasi-makale,1573.html>, 01 Kasım 2019.

²⁶ Özgöker, Uğur, A.g.e., s.1.

olarak yapılacağı sorusunu da akla getirmektedir. ABD ile Ankara’da 17 Ekim 2019 tarihinde yapılan mutabakatta; BMGK’nın aldığı 2254 sayılı karara iki defa atıf yapılmış olması, ABD’nin, Beşer Esad’ın liderliğindeki Suriye’nin “*Yasal*” ama “*Meşru Olmayan*” siyasi iktidarını tamamen göz ardı ettiğinin en somut kanıtı olduğu değerlendirilmektedir. Buna karşılık Rusya ile Soçi’de 22 Ekim 2019 tarihinde yapılan mutabakatta ise Suriye’nin siyasi birliğinden bahsedilmiş olması Beşer Esad’ın iktidarının hem Türkiye, hem de Rusya tarafından meşru olarak görüldüğünün açık bir kanıtıdır. Bu bağlamda, uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk bakımından birebir uyuşmayan ve temel siyasi kavramlar konusunda kesin ayrılık gösteren iki mutabakat metninin eşzamanlı olarak birlikte uygulanması tezattır. Ve yakın gelecekte başta yeni Suriye Anayasası hazırlık çalışmaları olmak üzere Suriye’nin yeniden siyasi yapılanmasında büyük problemlere yol açabileceği ve Suriye iç savaşının belki de şiddetinin daha da artarak devam edebileceği şimdiden öngörülebilmektedir²⁷.

Donald Trump’ın, Türkiye’nin Suriye’de icra ettiği Barış Pınarı Harekâtı öncesinde, 9 Ekim 2019’da yazdığı mektup sıradan, diplomatik teamüllere uymayan ve tehdit dolu bir mektup olmuştur. Bu mektupta kullanılan dil bir şirket patronunu tarafından rakip veya hasım şirket patronuna karşı bile yazılamayacak bir üslupla oluşturulmuştur. Bu mektupta. “*gel anlaşalım, sert bir adam olma, aptal olma*” şeklindeki ifadeler dikkat çekmektedir²⁸. 1964 yılında ABD Başkanı Johnson’un Başbakan İsmet İnönü’ye yazdığı Kıbrıs Sorunu ile ilgili mektup ise tehdit içermekle beraber “*tek taraflı harekete geçemezsiniz, Sovyetler müdahale ederse yanınızda olmayacağız, sert tepki göreceksiniz, Kıbrıs’ta bizim silahları kullanamazsınız*” gibi cümleler o tarihte büyük bir krize neden olmuştur²⁹. Bu mektup Türk-Amerikan ilişkilerinin yönünü değiştirmiş ve Türk kamuoyunda fevkalade olumsuz olarak karşılanmıştır. Ardından da Türkiye göreceli olarak NATO’ya daha az bağımlı politikalar izlemeye başlamıştır³⁰.

²⁷ Özgöker, Uğur, A.g.e., s.1.

²⁸ Özgöker, Uğur, “Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan’ın ABD ziyareti”, **Ekovitrin**, (Çevrimiçi <https://www.ekovitrin.com/cumhurbaskani-tayyip-erdoganin-abd-ziyareti-makale,1596.html>, 12 Aralık 2019.

²⁹ Özgöker, Uğur, A.g.e., s.1.

³⁰ Özgöker, Uğur, A.g.e., s.1.

Cumhurbaşkanı Erdoğan ise 13 Kasım 2019'da ABD'ye gittiğinde *“bu mektupları sayın başkana takdim ettim”* demiştir³¹. İkinci bir mektubun varlığından da söz edilmektedir. İkinci mektup 2020 başı itibarıyla henüz kamuoyuna açıklamamıştır. Bu mektupların eşliğinde ve gergin bir ortamda başlayan görüşmelerden önemli bir sonuç çıkmasa da Senatör Lindsey Graham *“Bu ilişkiyi kurtarmayı umuyorum. Fakat bunun mümkün olduğunu sadece zaman gösterecek”* diyerek³² ABD ile Türkiye arasındaki ilişkilerin düzelmesinin zamana yayıldığını belirtmiştir. İki ülke arasındaki birbirleriyle tezat şeklinde cereyan eden farklı görüşlerin birçok konuda devam ettiği anlaşılmaktadır.

ABD tarafından sıcak bir karşılamanın yapıldığı görüşmelerde yeni bir sayfanın hâlihazırdaki sorunlar ile açıldığı ifade edilmiştir. İlişkilerdeki sıkıntıyı arttıran başka gelişmeler de bulunmaktadır. Bunlardan biri, unutulmuş gibi görünen S-400 dosyasının yeniden gündeme gelmesidir. ABD Kongresi'nin 2017 yılında çıkardığı CAATSA yasası, Rusya'dan askeri alım yapan ülkelere ABD Başkanı'nın yaptırım uygulamasını hükme bağlamaktadır. Trump yönetimi, Erdoğan'ın ziyaretinin hemen öncesinde verdiği mesajlarda, Türkiye, Rusya'dan aldığı S-400 hava savunma sistemlerini operasyonel hale getirmeyeceği, yani depoda tutacağı yolunda bir güvence vermediği takdirde CAATSA yaptırımlarının uygulanacağını açık bir dille duyurmuştur. Görüleceği gibi, bir yandan Suriye harekâtı nedeniyle Kongre'de tasarlanan cezalandırmaya dönük adımlar, diğer yandan S-400'lerin alımı nedeniyle uygulamaya sokulacağı bildirilen CAATSA tasarrufları olmak üzere ikili bir yaptırım kuşatması yavaş yavaş suyun yüzeyine doğru çıkmaktadır. ABD'de İran'a yönelik yaptırımların delinmesi süreciyle ilgili dosyaları da bu listeye eklenebilir. Bütün bunlara ek olarak, ABD'nin PKK'nın Suriye'deki uzantısı YPG ile askeri ittifakını sürdürmesi ve bu örgütün komutanı Mazlum Kobani'ye meşruiyet kazandıracak hamleler yapmakta oluşu, Türkiye-ABD ilişkilerinde doğrudan yönetimden

³¹ Özgöker, Uğur, A.g.e., s.1.

³² Özgöker, Uğur, A.g.e., s.1.

kaynaklanan bir diğer çok önemli sorun alanıdır. Trump yönetimi, Fırat nehrinin doğusundaki petrol kuyularının güvenliğini YPG'ye zimmetleyerek bu örgütün sahadaki varlığını güçlendirmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Erdoğan'ın Kasım 2019'daki ABD ziyaretinde basın toplantısı sırasında medya ile arasında ilginç bir diyalog geçmiştir. Trump'ın Erdoğan için soru alırken *“Türkiye’den sadece dost canlısı gazeteciler sorsun lütfen”* ve ardından *“onlardan çevrede fazla yok”* sözleri dikkat çekicidir. Erdoğan, Sabah Gazetesi yazarı Hilal Kaplan'ı soru sorması için seçmiştir. Hilal Kaplan sorusunu Trump'a yöneltmiş ve *“Abdullah Öcalan'ın manevi evladı olan Mazlum Kobani'yi bu görüşme sonrası halen Beyaz Saray'a davet etmeyi düşünüyor musunuz”* şeklinde bir soru sormuştur. Trump, Mazlum Kobani ile birlikte çalıştıklarını söylemiş ve ardından *“sizin harika başkanınız ile de beraber çalışıyoruz”* demiştir. Ardından Kürt gruplarının farklı tanımlandığını, ama kısa sürede önemli ilerlemeler kat ettiklerini söylemiştir. Türkiye'nin harika bir ülke ve en fazla askeri ürün sattıkları ülkelerden bir tanesi olduğunu, Türkiye'nin elindeki en iyi silahları ABD'nin ürettiğini söylemiştir. Ardından Başkan Erdoğan'ı kastederek *“şimdi başkana soru sorabilirsiniz, sorduğun soru ile gazeteci olduğuna ve Türk hükümeti için çalışmadığınıza emin misiniz”* sorusuna karşılık Hilal Kaplan *“Ben mi? Tamam. Çok isterdim”* şeklinde cevaplandırmıştır³³.

Trump, Türkiye'nin iyi bir NATO müttefiki olduğunu ve ABD olarak Türkiye ile iyi ilişkiler gerçekleştirmeye çalıştıklarını söylemiştir. Erdoğan ise DEAŞ ile mücadele ettiklerini, Barış Pınarı harekâtında PKK/YPG'ye ağır darbe vurduklarını ve ABD ile mutabakatlarının devam ettiğini eklemiştir. ABD Kongresinde Ermeni tasarısının yeniden gündeme getirilmesi konusunda da 104 yıl önce savaş şartlarında yaşanmış bir mesele olarak bu konuda kararın siyasiler tarafından değil tarihçiler tarafından verilmesi gerektiğini belirtmiştir. ABD Başkanı Trump, S-400 ve F-35 konularında Erdoğan'la birlikte senatörlerle görüşeceğini söylemiştir. Fakat görüşme sonrasında bir ilerleme kaydedilmediği anlaşılmaktadır. Trump, Başkan Erdoğan'ın *“4 milyon*

³³ Özgöker, Uğur, A.g.e., s.1.

mülteciye bakıyoruz” sözleri üzerine Türkiye’nin bu konuda ciddi harcama yaptığını ve Avrupa’nın bu konuda gerekeni yapacağını umduklarını ifade etmiştir.

Türkiye’nin diplomasiyi kullanmada ısrar etmesi aslında Türkiye’nin geleneksel politikası olan “*Ortadoğu’daki sorunlarda tarafsız olma politikası*”nı değiştirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bir görüşe göre artık kendisini (Avrupa’nın değil) Ortadoğu’nun yeni gücü olarak takdim eden Türkiye, Suriye ve Irak’la olan sınır ve su tartışmalarını çözmek için diplomasi kullanmıştır (Roskin ve Berry, 2014:408).

Washington görüşmelerinden çıkan en önemli sonuç iki tarafında, aralarında biriken ve büyüyen sorunlara rağmen, ilişkileri devam ettirmek, görüşmek ve sorunları diplomasi yoluyla çözüme sürecini sürdürmek arzu ve iradesini açıkça ortaya koymasındır. Bilinen sorunlara rağmen, hem Türkiye hem de ABD açıkça karşı tarafa ihtiyaç duyduklarını, 70 yıla varan ortaklık ve dostluğu devam ettirmek için gayret göstermeye ve sorunları çözmek için çalışmaya devam hazır olduklarını göstermişlerdir. Suriye, ABD’nin PKK’nın Suriye uzantısı PYD/YPG ile ilişkisi masadaki en önemli sorunlardan bir tanesi olmuştur. Washington, PYD/YPG ile ilişkisini kesmeye hazır olmadığı, bu ilişkinin bir şekilde devam edeceği, Ankara’nın bu konuda beklentilerini yükseltmemesi gerektiği mesajını daha başlangıçtan itibaren vermeye özen göstermiştir. Görüşmelerden sonraki görüntü de zaten bu duruma işaret etmektedir. Buna karşılık Washington ziyareti sırasında Ankara, PYD/YPG konusundaki görüşlerini, PYD/YPG’nin Türkiye’nin güvenliği için ortaya çıkarttığı tehdidi anlatma fırsatı elde etmiştir. Washington, ziyaretten sonra Türkiye’nin Suriye’deki güvenlik ihtiyaçları, PYD/YPG ile üst düzey temaslar konusunda çok daha dikkatli olması olasılığı artmış gibi görünmektedir.

Görüşme sonrasında yapılan değerlendirmelerde Trump’ın Erdoğan’ı, ABD ile Türkiye gerilimine rağmen, dost olarak karşıladığı ve Suriye’deki ateşkes nedeniyle Erdoğan’a teşekkür ettiği yazılmıştır. Alman mediasından Spiegel Online gazetesi “*Patron Kim?*” başlığı altında yapılan analizde “*dünyanın en güçlü ülkesinin başkanı Erdoğan gibiydi, Türkiye Cumhurbaşkanı bu fırsattan istifade ederek basın*

mensuplarına önünde ABD'ye öğüt verdi ve eleştirdi" şeklinde yazmıştır. ABD ile Türkiye arasındaki ilişkilerin yeniden iyileştirilmesi niyetiyle yapılan görüşmelerin sonucu bazı büyük sorunların tamamen aşılamadığını ve zamana yayıldığını göstermektedir. Suriye, sığınmacılar, PYD/YPG, S-400, F-35 gibi büyük sorunların ertelenmiş olduğu gözükmektedir³⁴. Bu görüşmelerin olumlu sonuçlarından bir tanesi Senatör Graham'ın ABD Senatosu'nun gündeminde bulunan Ermeni Tasarısı oylamasına karşı görüş bildirerek oylamanın bloke edilmesine neden olmasıdır. Graham, senatörlerin tarihi yeniden yazmamaları ve onu olduğundan farklı göstermemeleri gerektiğini ifade ederek Cumhurbaşkanı Erdoğan ile bu konuda aynı fikirde olduğunu göstermiştir. Bu görüşmenin en çarpıcı tarafı ise iki lider arasında kurulmuş olan kişisel bağdır. Yani ülkelerin arasında sorunlar olmasına rağmen liderlerin anlaşması iki ülke arasındaki ilişkilerin hızla düzelmesi için çok iyi bir başlangıçtır.

Sonuç olarak, Suriye sınırı boyunca terör koridoru oluşumuna izin vermeyeceğini kararlılıkla ortaya koyan Türkiye, askeri önlemlerin yanı sıra güvenli bölge tesisi kapsamında farklı öneriler ortaya koymuştur. Keza İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'le üçlü zirve gerçekleştiren Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, burada bir mülteciler şehrinin oluşturulabileceğini ve mültecilerin buralarda konaklayabileceği yapıların inşası konusunda hazırlık yapılmasının isabetli olacağını ifade etmiştir. Ve kendi vatandaşları olan DEAŞ'lilerin yargılanması hususunda bile adım atmaktan çekinen Batılı ülkelerinin açıklamaları sadece bölge güvenliği için değil, küresel güvenliğin geleceği açısından da soru işaretleri yanında kuşku uyandırmaya yeterlidir. Ortaya çıkan gerçek; 8 yıllık savaştan sonra, Suriye'de Rusya ve ABD'nin varlığı ve mevcudiyetidir. İki küresel güç olan ABD ve Rusya; yanlış, ahlaki ve hukuki değerlerden ve gerçeklerden kopuk da olsalar da, Suriye'de belirli amaç ve hedeflerinin peşinden koşmaktadır. Ankara Suriye politikasını uygularken ve ortaya çıkan ihtiyaçlarını karşılarken hem Moskova, hem de Washington'la görüşmek ve bu merkezleri ikna etmeye çalışmak zorunda kalmaktadır.

³⁴ Özgöker, Uğur, A.g.e., s.1.

Sonuç

Her iki mektubun da Türk iç siyasetinde ve Türk dış politikasında sonuçları olmuş ve iki NATO müttefiki ülke arasında kırılmalar yaşanmıştır. İlk mektubun kırılmaları bu mektubun yazılmasından itibaren uzun zaman geçtiği için daha belirgin ve nettir. Johnson mektubunda “*Bay başkan, en ciddi meseleyi, savaş mı, barış mı, meselesini öne sürmüş bulunuyorsunuz. Bu meseleler Türkiye ve Birleşik Amerika arasında ilişkilerin çok ötesine giden meseledir*” diyerek tehdit içeren ve ABD’nin savaş ile barış arasındaki tercihini hangi yönde koyduğunu gösteren örnekler olmasına rağmen Türkiye’yi bir şekilde tehdit etmesi ilginç bir yaklaşım olmuştur.

Ayrıca mektupta “*tek taraflı harekete geçemezsiniz, Sovyetler müdahale ederse, sert tepki göreceksiniz, bizim silahları kullanamazsınız, Kıbrıs Türklerini toptan imha ederler, güvenlik ve refahımızı düşünüyorsanız, menfaatimizle alakadarsınız, geniş çapta muhasamata yol açar ve her türlü kararı geri bırakın*” gibi tehdit dolu cümleler yer almıştır. Böylece Türk Amerikan ilişkileri alt üst edilmiş ve bu mektup ilişkilerde bir milat kabul edilmiştir.

Mektup yayınlandıktan iki gün sonra 15 Ocak 1966 tarihinde İnönü’nün cevabı yayınlanmış ve İnönü mektubundan önce Nisan 1964’te Time Dergisi’nde bir mülakatı yer almıştır. Yani Johnson’un mektubundan bir buçuk ay önce “*Müttefikler tutumlarını değiştirmezlerse, başta ittifak yıkılabilir. Yeni şartlarda yeni bir dünya düzeni kurulur ve Türkiye’de bu dünyada yerini alır*” demiştir. Oysa Johnson’ın mektubundan sonrada yumuşak, ancak kesin kararlarını belirten bir üslup ile “*Mektubunuz hayal kırıcı olmuş ve önemli görüş ayrılıkları belirmiştir, bu saldırıları durdurmak elinizdedir*” demiş ve ABD Başkanının gönderdiği Air Force 1 uçağı ile Birleşik Devletlere gitmiş ve orada olduğu sırada Türkiye’de hükümet düşürülmüştür. Sonuçta bu aşamada Amerika Birleşik Devletleri’nin dediği olmuştur. Kıbrıs’a müdahaleye zorlanan hükümet iktidardan düşürülmüş ve 1965 yılında ABD yanlısı olan bir iktidar daha iktidara gelmiştir. Oysa Türkiye’nin milli planları değişmemiş, Kıbrıs konusunda milli düşünceler hâkim olmaya devam etmiştir. ABD’de 12 Mart 1971 tarihinde ikinci

müdahalesini yaparak Türkiye'ye bir kez daha gözdağı vermiştir. Oysa Türkiye 1974'e kadar çıkartma birlikleri, amfibi birlikleri, indirme birlikleri gibi oluşumlara giderek askeri hazırlıklarına devam etmiştir. Sonuçta 1974 müdahalesini yaparak Johnson mektubunu alt etmeyi başarmıştır.

Trump'un mektubunda da aynı tutumun devam ettiği görülmektedir. Başkan Johnson'ın aleni olarak tehdit etmesinden farklı olarak alaycı bir mektup yazılmış, iki devletin arasında yapılması gereken diplomatik ilişkileri altüst eden bir yaklaşım benimsenmiştir. *“Türkiye ekonomisini altüst ederim”* diye açık tehdit içeren ve Rahip Brunson olayını bir örnek olarak sunan bu yaklaşım devletlerarası ikili ilişkiler açısından dikkat çeken bir anlayışla yazılmıştır. Bu durum iş âleminde gelen Trump'ın ABD'nin resmi iç ve dış politikasını iş âleminde olduğu gibi sürdürmek istediğini göstermektedir. Terörist Mazlum Kobani'yi örnek vererek kendisinin Türkiye ile müzakere etmek istediğini ve daha önce vermedikleri bazı ödünleri vermeye niyeti olduğunu bildirerek bir iş adamı yaklaşımıyla *“hadi anlaşın bu iş bitsin”* demektedir. Mektup 9 Ekim 2019 tarihinde yazılmış ve bu tarihte Suriye'nin kuzeydoğusundaki SDG'nin (Suriye Demokratik Güçleri) kontrolü altında olan alanda güvenli bir bölge oluşturmak amacıyla Türkiye, Barış Pınar Harekatı'nı başlatmıştır. Türkiye mektubu dikkate almayarak bu harekâtı başlatmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan *“ABD'nin mektubuna veya söylemine yanıtımızı verdik”* demiştir. Ardından harekâtın sekizinci gününde ABD ile Türkiye arasında anlaşmaya varılmış ve Kürtlerin oluşturduğu ve YPG'nin (Halk Savunma Birlikleri) Türkiye sınırından 32 km derinliğindeki bölgeye geri çekilmesi konusunda mutabakata varılmıştır.

Özetle her iki mektup da Türkiye ile ABD ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiş ve Türkiye'nin NATO üyesi olmasına rağmen NATO ve ABD'den daha bağımsız politikalar izlediği görülmüştür. Bu makalenin yazıldığı 2020 başlarında Türkiye'nin NATO ve ABD'den bağımsız politikaları izleme konusunda kararlı olduğu görülmektedir.

Kaynakça

Bilgin, Nuri “Foreign Policy of Turkey”, *E. Joseph Black ve K.W. Thompson, Foreign Policies in a World of Change*, New York, Harper &Row, 1963.

Goldstein J.S. ve J.C. Pevehouse, **Uluslararası İlişkiler**, Ankara BB101 Yayınevi, 2017.

Hasgüler, Mehmet, **Kıbrıs Siyasi El Kitabı ve Sözlüğü**, İstanbul, Alfa, 2018

Keser, Ulvi, **Adnan Menderes ve Kıbrıs'ta Menderes'in Gestapoları**, Ankara, Berikan Yayınevi, 2016.

Özgöker, Uğur, “Türkiye-Rusya-ABD üçgeni çerçevesinde Suriye’de Son durum”, **Ekovitrin**, (Çevrimiçi <https://www.ekovitrin.com/turkiye-rusya-abd-ucgeni-ercevesinde-suriyede-son-durum-makale,1547.html>), 09 Eylül 2019.

Özgöker, Uğur, “Mutabakat Metinlerinin Karşılaştırılması”, **Ekovitrin**, (Çevrimiçi), <https://www.ekovitrin.com/mutabakat-metinlerinin-karsilastirilmesi-makale,1573.html>, 01 Kasım 2019.

Özgöker, Uğur, “Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan’ın ABD ziyareti”, **Ekovitrin**, (Çevrimiçi <https://www.ekovitrin.com/cumhurbaskani-tayyip-erdoganin-abd-ziyareti-makale,1596.html>), 12 Aralık 2019.

Roskin M:G ve N. O. Berry, **Uluslararası İlişkiler:Ul’nin Yeni Dünyası**, Ankara, Liberte, 2014.

Şahin, Haluk, **Johnson Mektubu** , İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2002.

Viotti, P ve M. V. Kauppi, **Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti**, İstanbul, Nobel, 2014.

EK: 1 JOHNSON'IN MEKTUBUNUN TÜRKÇESİ

Sayın Bay Başkan,

Türkiye hükümetinin Kıbrıs'ın bir kısmını askeri kuvvetle işgal etmek üzere müdahalede bulunmaya karar vermeyi tasarladığı hakkında Büyükelçi Hare vasıtasıyla sizden ve Dışişleri Bakanınızdan aldığım haber beni ciddi şekilde endişeye sevk etmektedir. En dostane ve açık şekilde belirtmek isterim ki, geniş çapta neticeler doğurabilecek böyle bir hareketin Türkiye tarafından izlenmesini, hükümetinizin bizimle evvelden tam bir istişarede bulunmak hususundaki taahhüdü ile uyuşur saymıyorum. Büyükelçi Hare, görüşlerimi öğrenmek üzere kararınızı birkaç saat geciktirmiş olduğunuzu bana bildirdi.

Yıllar boyunca Türkiye'yi en sağlam şekilde desteklediğini ispat etmiş olan Amerika gibi bir müttefikin, bu şekilde neticeleri olan tek taraflı bir kararla karşı karşıya bırakılmasının hükümetiniz bakımından doğru olduğuna gerçekten inanıp inanmadığınızı size sorarım. Bundan ötürü böyle bir harekete girişmeden Önce, Birleşik Amerika Devletleriyle tam istişarede bulunmak mesuliyetini kabul etmenizi hassaten rica etmek mecburiyetindeyim.

1960 tarihli Garanti Antlaşması hükümleri gereğince, böyle bir müdahalenin caiz olduğu kanaatinde olduğunuz intibanda'yım. Bununla beraber, Türkiye'nin düşündüğü müdahalesinin, Garanti Antlaşması tarafından açıkça yasaklanan bir çözüm olan taksimi gerçekleştirme amacına yönelmiş olacağı yolundaki anlayışımıza dikkatinizi çekmek zorundayım.

Ayrıca söz konusu antlaşma teminatçı devletler arasında istişareyi gerektirmektedir. Birleşik Amerika bu durumda bilcümle istişare "olanaklarının hiçbir şekilde tüketilmediği ve dolayısıyla tek taraflı harekete geçme hakkının" henüz kullanılamayacağı inancındadır.

Diğer taraftan Baş Başkan, NATO vecibelerine de dikkatlerinizi çekmek mecburiyetindeyim. Kıbrıs'a vaki olacak Türk müdahalesinin Türk- Yunan kuvvetleri arasında askeri bir çatışmaya götüreceği konusunda zihninizde en ufak bir tereddüt olmamalıdır. Dışişleri Bakanı Rusk, Lahey'da yapılan son NATO Bakanlar Kurulu toplantısında Türkiye ile Yunanistan arasında bir savaşın kelimenin tam anlamıyla düşünülemez olarak kabul etmesi gerektiğini söylemişti. NATO'ya iltihak esası icabı olarak, NATO memleketlerinin birbirleriyle savaşamayacaklarını benimsemek demektir. Almanya ve Fransa, NATO'da müttefik olmakla 100 yıllık husumet ve düşmanlıklarını gömmüşlerdir. Aynı şeyin Yunanistan ve Türkiye'den de beklenilmesi gerekir. Ayrıca Türkiye tarafından Kıbrıs'a yapılacak askeri bir müdahale Sovyetler Birliği'nin meseleye doğrudan doğruya karışmasına yol açabilir. NATO müttefiklerinizin, tam rıza ve muvafakati olmadan Türkiye'nin girişeceği bir hareket neticesinde, ortaya çıkacak bir Sovyet müdahalesine karşı Türkiye'yi savunmak mükellefiyetleri olup olmadığı, müzakere etmek fırsatım bulmamış olduklarım takdir buyuracağımız kanaatindeyim.

Diğer taraftan Bay Başkan, Bir Birleşmiş Milletler üyesi olarak Türkiye'nin vecibeleri dolayısıyla da endişe duymaktayım. Birleşmiş Milletler Ada'da barışı korumak için kuvvet temin etmiştir. Bu kuvvetin

görevi zor olmuştur, fakat geçen son birkaç hafta zarfında Ada'daki şiddet hareketlerinin azaltılmasında tedrici bir şekilde başarılı olmuşlardır. Birleşmiş Milletler arabulucusu henüz işini bitirememiştir. Hiç şüphe yok ki, Birleşmiş Milletler üyelerimn çoğunluğu, Birleşmiş Milletler gayretlerini baltalayacak olan ve bu zor meseleye Birleşmiş Milletler tarafından makul ve barışçı bir çözüm bulunmasına yardım edebilecek herhangi bir ümidi yıkacak olan, Türkiye'nin tek taraflı hareketine en sen bir şekilde tepki gösterecektir.

Aynı zamanda Bay Başkan, askeri yardım alanında Türkiye ile Birleşik Devletler arasında mevcut iki taraflı anlaşmaya dikkatinizi çekmek isterim. Türkiye'yle aramızda mevcut temmuz 1947 tarihli anlaşmanın 14. maddesi mucibince, askeri yardımın veriliş amaçlarından gayri gayelerle kullanılmaması için, hükümetinizin Birleşik Devletlerin onayım alması gerekmektedir. Hükümetiniz bu şanı tamamen anlamış bulunduğunu muhtelif vesilelerle Birleşik Devletlere bildirmiştir. Mevcut şanlar altında Türkiye'nin Kıbrıs'a yapacağı bir müdahalede Amerika tarafından temin edilmiş olan askeri malzemenin kullanılmasına Birleşik Devletlerin muvafakat edemeyeceğini size bütün içtenliğimizle bildirmek isterim.

Düşünülen Türk hareketinin fiili neticelerine gelince, böyle bir hareketin Kıbrıs Adası üzerinde on binlerce Kıbrıslı Türk'ün öldürülmesine yol açabileceği keyfiyetine en dostane bir şekilde dikkatinizi çekmek mecburiyetini duyuyorum. Tarafınızdan böyle bir harekete girişilmesi kızgınlık doğuracak ve girişeceğiniz askeri hareketin himaye etmeye çalıştığımız kimselerin pek çoğunun toptan yok edilmesini önleyecek derecede etkisi olması olanaksızlaşacaktır. Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin mevcudiyeti böyle bir faciayı önleyemeyecektir.

Sözlerimi pek fazla sert bulabilir ve bizim Kıbrıs meselesinde Türkiye'nin ilgisine karşı, ilgisiz olduğumuzu düşünebilirsiniz. Durumun böyle olmadığını size temin etmek isterim. Gerek açıkça gerek Özel olarak, Kıbrıslı Türklerin güvenliğini sağlamak ve Kıbrıs meselesinin kesin çözümünün konuyla doğrudan doğruya ilgili tarafların rızasına dayanması hususu üzerinde ısrar etmekte gayret gösterdik. Amerika Birleşik Devletlerinin sizin lehinize yeter derecede faaliyet sarf etmediği hissini taşımanız mümkündür.

Fakat herhalde bilirsiniz ki politikamız Atina'da en sen biçimde kızgınlığa yol açmış (Bizim aleyhimizde orada nümayişler yapılmış) ve Amerika Birleşik Devletleriyle Başpiskopos Makarios arasında, esaslı bir uzaklaşma doğurmuştur. Daha birkaç hafta önce, yaptığımız görüşme sırasında, Dışişleri Bakanımıza da söylediğim gibi, Türkiye'yle olan ilişkilerimize çok büyük değer veriyoruz. Sizi kendisiyle temel olarak menfaatlerimiz olan büyük bir müttefik saymışızdır. Sizin güvenlik ve refahımız Amerikan halkı için ciddi bir ilgi konusu olagelmış ve bu ilgimiz en pratik şekillerde ifadesini bulmuştur. Siz ve biz, komünist dünyasının ihtiraslarına karşı koymak üzere birlikte dövüştük. Bu dayamaşmanın bizim için çok büyük bir anlamı vardır ve bunun hükümetiniz ve halkımız için de aynı

derecede bir anlam taşıdığım ümit ederim. Kıbrıs'la ilgili olarak Türk toplumunu tehlikede bırakacak herhangi bir çözümü desteklemeyi düşünmüyoruz. Kesin bir çözüm yolu bulmaya muvaffak olamadık, zira bunun dünyadaki en karışık meselelerden biri olduğu açıklar. Fakat Türkiye ve Kıbrıslı Türklerin menfaati konusunda, ciddi şekilde ilgilendiğimizi ve ilgili kalacağımız hususunda sizi güvencendirmek isterim.

Nihayet Bay Başkan, en ciddi meseleyi, Savaş mı, barış mı, meselesini öne sürmüş bulunuyorsunuz. Bu meseleler Türkiye ve Birleşik Amerika arasındaki iki taraflı ilişkilerin çok ötesine giden meselelerdir. Bunlar sadece Türkiye ve Yunanistan arasında bir savaşı kesin olarak doğurmakla kalmayacak, fakat Kıbrıs'a tek taraflı bir müdahalenin doğuracağı önceden kestirilemeyen neticeler nedeniyle daha geniş çapta çarpışmalara yol açabilecektir. Sizin, Türkiye hükümetinin Başbakanı olarak sorumluluklarınız var, benim de Birleşik Amerika Başkanı olarak sorumluluklarım mevcuttur. Bu sebeple en dostane şekilde size şunu bildirmek isterim ki, bizimle yeniden ve en geniş ölçüde danışmaksızın böyle bir harekete girişmeyeceğinize dair bana güvence verdiğiniz takdirde, meselenin gizli tutulması hususunda Büyükelçi Hare'den isteğinizi kabul etmeyecek ve NATO Konseyiyle, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin acele toplantıya çağrılmasını istemek mecburiyetinde kalacağım.

Bu mesele hakkında sizinle şahsen görüşebilmemizin mümkün olmasını isterdim. Ne yazık ki mevcut Anayasa hükümlerimizin icabı dolayısıyla, Birleşik Amerika'dan ayrılamamaktayım.

Ayrıntılı görüşmeler için, siz buraya gelebilerseniz bunu memnuniyetle karşılarım. Genel barış ve Kıbrıs meselesinin sağduyu ve barış yoluyla çözümü hususlarında, sizinle benim çok ağır bir sorumluluk taşımakta olduğumuzu hissediyorum. Bu nedenle aramızda en geniş ve en içten danışmalar da bulununcaya kadar, sizin ve meslektaşlarımızın tasarladığınız her türlü karar geri bırakmanızı rica ederim.

Saygılarımla,
Lyndon B. Johnson

EK-2: JOHNSON'UN MEKTUBU NUN AÇIKLANDIĞI HÜRRİYET GAZETESİ NÜSHASI

TÜRKİYE TÜRKLERİNDİR

Perşembe
13
OCAK 1966
Sayı: 18 - No: 6362
Fiyatı: 15 Kuruş.

Hürriyet
GÜNLÜK MUSTAKİL SİYASİ GAZETE
Müessisi: SEDAT SIMAVİ

İŞTE

JOHNSON'UN MEKTUBU

Herkesin merak ettiği mektubu elde edip açıklamak bir gazetecilik görevidir

Cüneyt ARCAVİREK bildiriyor:

A NKARA, — Aylardır Türk kamuoyu milli bir Kıbrıs konusu ve bu konunun önemli dayanaklarından birisi olan "Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Mr. Johnson'un mektubu", ile yakından ilgileniyor. Son Kıbrıs genel görüşmeleri vesilesiyle, bu mektup, bir esrar, okunulmasından kaçınılan deşetengiz bir vesika olarak siyaset sahnesine tekrar çıkmıştır.

İktidar zamanında, bu mektubun ortaya çıkması için elinden gelen hiçbir şeyi esirgemeyen CHP, Meclis'te "Johnson mektubu"na politikaına tek nâmed yapılmıştır. İktidar partisi AP'de, bu mektubu CHP'nin ısrarı ile okutmamak için vazgeçmek istemediği bir inatla, direnmıştır.

Mektubu elinde tutan CHP, görevin iktidara düştiğini söyleyerek açıklamaktan kaçınmakta, hükümetin görüşü ise en yetkili ağızlarından "İcap et-iği takdirde yayımlanacağı" şeklinde bildirilmektedir.

İktidar - muhalefet Meclis'te ve Senato'da, içeride, dışarıda her yerde açıklanmış mı açıklanmış mı diye tartışıyorlar, bu durum karşısında biz gazetecilerin üzerine düşen tek görev Johnson'un mektubunu tam metin halinde ele geçirmek ve onu gazetelerimize vermektir. Ben, bugün bu görevimi yapıyorum.

Bu mektubun nasıl elde edildiği hakkında önümüzdeki günlerde bazı müthiş yorumları ve bağlantıları duyabilir ve okuyabilirsiniz. Çünkü, her büyük olay üzerinde insanlar düşünür, konuşur. Johnson'un mektubunun açıklanıp Hürriyet'te yayımlanması üzerinde de en az Meclis ve Senato'da konuşulduğu kadar lîf edilecektir.

BASKAN JOHNSON : Bir dost ülkede bu kadar na...

SAYIN BAY BAŞBAKAN,

Türkiye Hükümetinin Kıbrıs'ın bir kısmını askerî kuvvetle işgal etmek üzere müdahalede bulunmağa karar vermeyi tasarladığı hakkında, Büyükelçi Hare vasıtasıyla Dışişleri Bakanlığından aldığım haber beni ciddi surette endişeye sevkettiktedir.

En dostane ve açık şekilde belirtmek isterim ki, geniş çapta neticeler tevild edecek böyle bir hareketin Türkiye tarafından takip edilmesinin Hükümetinizin bizimle evvelden tam bir istişarede bulunmak hususundaki taahhüdü ile kabili telif addedmiyorum.

Büyükelçi Hare görüşlerimi öğrenmek üzere kararımı birkaç saat tehir etmiş olduğumuzu bana bildirdi. Yıllar boyunca Türkiye'yi en sağlam şekilde desteklediğini ispat etmiş olan Amerika gibi bir müttelikin bu şekilde neticeleri olan tek taraflı bir kararla karşı karsuya bırakılmasının, hükümetinizin bakımından doğru olduğuna hakikaten inanıp inmadığımızı sizden sormak isterim.

"Tek taraflı harekete geçemezsiniz,"

BİNAENALAYH, böyle bir harekete tevessül etmeden önce Birleşik Amerika Devletleri ile istişarede bulunmak mesuliyetini tam kabul etmesini basanen rica etmek mecburiyetindeyim. 1960 Garanti Andlaşması ahkâmı gereğince böyle bir müdahalenin caiz olduğu kanıtlanıncaya kadar bulunmuşuz intibahındayım. Ayres, andlaşma teminatçı devletler arasında istişareci gerçekleştirilmekte, Birleşik Amerika, bu durumda bilimsel istişare imkanlarının hiçbir şekilde tüketilmediği ve dolayısıyla tek taraflı harekete geçmek hakkının kabili istis-

EK-3 :TRUMP'IN MEKTUBUNUN ASLI

1 of 1

THE WHITE HOUSE

WASHINGTON

October 9, 2019

His Excellency
Recep Tayyip Erdogan
President of the Republic of Turkey
Ankara

Dear Mr. President:

Let's work out a good deal! You don't want to be responsible for slaughtering thousands of people, and I don't want to be responsible for destroying the Turkish economy—and I will. I've already given you a little sample with respect to Pastor Brunson.

I have worked hard to solve some of your problems. Don't let the world down. You can make a great deal. General Mazloum is willing to negotiate with you, and he is willing to make concessions that they would never have made in the past. I am confidentially enclosing a copy of his letter to me, just received.

History will look upon you favorably if you get this done the right and humane way. It will look upon you forever as the devil if good things don't happen. Don't be a tough guy. Don't be a fool!

I will call you later.

Sincerely,

EK-4: TRUMP'IN MEKTUBUNUN TÜRKÇESİ

“Sayın Başkan,

İyi bir anlaşma için çalışalım. Binlerce kişinin katledilmesinden sorumlu olmak istemiyorsun, ben de Türkiye'nin ekonomisini mahvetmekten sorumlu olmak istemiyorum ve ederim de. Pastör Brunson konusunda sana bir örnek sunmuştum.

Sorunlarının bazılarını çözmek için çok çalıştım. Dünyayı hayal kırıklığına uğratma. Harika bir anlaşma yapabilirsin. General Mazlum seninle müzakere etmek istiyor ve geçmişte hiç vermediği tavizleri vermeye niyetliler. Bana gönderdiği bir mektubun bir kopyasını gizli olmak kaydıyla iletiyorum.

Bunu doğru ve insani bir yolla yapabilirsen tarih senden yana olacaktır. Eğer iyi şeyler olmazsa seni sonsuza dek şeytan olarak göreceğim. Sert bir adam olma. Aptal olma.

Seni daha sonra arayacağım.

Saygılarımla”